

ΑΝΑΤΟΛΙΚΕΣ ΘΕΡΜΕΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι θερμές του κεντρικού δρόμου αναπτύσσονται στα ανατολικά του κεντρικού δρόμου (*cardo maximus*), στο δεύτερο τετράγωνο από τη νότια είσοδο της πόλης και ανατολικά της αγοράς, ακριβώς απέναντι από το «Μνημείο των Ασπίδων». Με βάση τα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά του συγκροτήματος και κυρίως λόγω της ύπαρξης μιας μνημειακής «βασιλικής» αίθουσας εντάσσεται στην κατηγορία των συγκροτημάτων των λουτρών με μεγάλη αίθουσα (*hall type*) χωρίς παλαιίστρα (Φωτ. 1).

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ο χώρος ανασκάπτεται συστηματικά από το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης υπό την διεύθυνση του καθηγητή κ. Δημητρίου Παντερμαλή. Στη δεκαετία του 1980 οι ανασκαφές διεξάγοντο και υπό την αιγίδα της Αρχαιολογικής Εταιρείας.

ΕΙΔΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Πρόκειται για ένα συγκρότημα διαστάσεων 38.3 X 27 μ., το οποίο καταλαμβάνει μια έκταση περίπου 1.050 τ.μ. Δύο κύριες πτέρυγες αναγνωρίζονται στο οικοδόμημα: δυτικά και ανατολικά. Στη δυτική πτέρυγα εντοπίζονται κυρίως χώροι υποδοχής των επισκεπτών με μια εντυπωσιακή σε μέγεθος αίθουσα, ο «κοινός οίκος» (17.70 X 11.40 μ.), έναν προθάλαμο (*vestibulum*) και τις δεξαμενές ψυχρού λουτρού (*piscinae frigidae*). Η ανατολική πτέρυγα περιλαμβάνει τους θερμαινόμενους χώρους των λουτρών. Για την θέρμανση των χώρων συνδυάζονται διάφορα συστήματα υπόκαυσης (*suspensurae*) και μέθοδοι εντοίχιας θέρμανσης ακόμα και στον ίδιο χώρο. Επίσης, στην ίδια πτέρυγα βρίσκονται: το μικρό *tepidarium*, το οποίο ανήκει στη δεύτερη φάση λειτουργίας του συγκροτήματος, το μεγάλο ενδιαμέσο δωμάτιο, το οποίο επίσης αναγνωρίζεται ως *tepidarium*, λόγω της θέσης του ανάμεσα στους ψυχρούς και εσωτερικούς οίκους, αλλά και λόγω της έμμεσης γειτνιάσής του με τους κλιβάνους. Ακολουθούν το βορειότερο ζεστό δωμάτιο (*caldarium*), το μεγάλο *caldarium* με την ασίδα στην ανατολική πλευρά και η νοτιότερη αίθουσα λουτρού (*caldarium*). Μέρος του συγκροτήματος αποτελούσαν και χώροι βοηθητικοί και υγιεινής: *praeefurnia* στην ΒΑ και ΝΑ γωνία του συγκροτήματος, τα οποία παρείχαν θέρμανση, η δευτερεύουσα είσοδος/έξοδος, η αυλή (περίπου 55 τμ), και η *latrina*.

Στην τοιχοποιία χρησιμοποιούνται αργοί λίθοι, κροκάλες που αφθονούν στην περιοχή και εντοιχίζονται λιθόπλινθοι και αρχιτεκτονικά μέλη σε δεύτερη χρήση, τα οποία προέρχονται από γειτνιάζονται κτήρια της ελληνιστικής εποχής. Πλίνθοι χρησιμοποιούνται στα συστήματα θέρμανσης, σε κάποιες γωνίες και στις παραστάδες θυραίων ανοιγμάτων. Ωστόσο πρέπει να σημειωθεί ότι έχουν εντοπιστεί δεκάδες θραύσματα, τα οποία προέρχονται από τον μαρμάρινο διάκοσμο του κτηρίου και μαρτυρούν μια προσεγμένη εσωτερική διαμόρφωση (Φωτ. 2–5) Σύμφωνα με τις ανασκαφικές ενδείξεις οι χώροι του λουτρού είχαν θολωτή στέγαση και η μεγάλη ενιαία αίθουσα είχε μία δίρριχτη ξύλινη στέγη.

Η ίδρυση των θερμών χρονολογείται στα τέλη του 2ου – αρχές 3ου αι. μ. Χ. και συνδέεται με την περίοδο ακμής της πόλης κατά τη διάρκεια διακυβέρνησης των Σεβήρων. Στο τελευταίο τέταρτο του 3ου αι. μ. Χ. το συγκρότημα υπολειτουργεί έως και το β' τέταρτο του 4ου αι. μ.Χ., όταν γνωρίζει μια φάση ανάκαμψης. Στη φάση αυτή επεκτείνεται και διαφοροποιούνται κάποιες χρήσεις του. Στο τελευταίο τέταρτο

του 4ου αι. μ.Χ. το λουτρό υφίσταται μεγάλη καταστροφή, συρρικνώνεται και συνεχίζει να λειτουργεί έως τις αρχές του 5ου αι. μ.Χ. Την περίοδο αυτή πραγματοποιήθηκαν πολλές επεμβάσεις και μετατροπές στο μνημείο, οι οποίες οδήγησαν στην τελική εικόνα του οικοδομήματος, αυτή που αποκάλυψαν οι ανασκαφικές εργασίες.

ΣΥΝΟΨΗ

Οι θέρμες του κεντρικού δρόμου αναπτύσσονται στα ανατολικά του κεντρικού δρόμου (*cardo maximus*), στο δεύτερο τετράγωνο από τη νότια είσοδο της πόλης και ανατολικά της αγοράς, ακριβώς απέναντι από το «Μνημείο των Ασπίδων». Η ίδρυση των θερμών χρονολογείται στα τέλη του 2ου – αρχές 3ου αι. μ. Χ. και συνδέεται με την περίοδο ακμής της πόλης κατά τη διάρκεια διακυβέρνησης των Σεβήρων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γενική

Α. Ουλκέρογλου, *Το συγκρότημα των θερμών του κεντρικού δρόμου του Δίου. Ανασκαφή 1977 – 2007*, Θεσσαλονίκη 2008 (Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή Εργασία).

Α. Ουλκέρογλου, Το συγκρότημα των θερμών του κεντρικού δρόμου του Δίου, *Εγνατία* 14 (2010), 103–122.

Έρευνες Αρχαιολογικής Εταιρείας

Δ. Παντερμαλής, Ανασκαφή Δίου, *ΠΑΕ* 1983Α (, 55 – 57.

Δ. Παντερμαλής, Ανασκαφή Δίου, *ΠΑΕ* 1984 Α (1988), 73.

Έργον 1983, 34.

Έργον 1984, 35.

Έργον 1985, 26–27.

Έργον 1986, 72.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ

Φωτ. 1: *ΠΑΕ* 1984 Α (1988), πίν. 78α & *Έργον* 1984, εικ. 42 (Ανατολικές Θέρμες. Πεσσίσκοι Υποκαύστου)

Φωτ. 2: *Έργον* 1985, εικ. 23 (Δίον. Εικονιστική κεφαλή).

Φωτ. 3: *Έργον* 1985, εικ. 24 (Δίον. Αναπαράσταση αγάλματος Νίκης).

Φωτ. 4: *Έργον* 1986, εικ. 37 (Δίον. Ανατολικός τομέας. Ένα ιδεαλιστικό κεφάλι και ένα πορτραίτο απο το δωμάτιο στα βόρεια του αιθρίου).

Φωτ. 5: *Έργον* 1988, εικ. 59 (Πορτραίτο αρχών του 3ου αι. μ.Χ.).

Ευαγγελία Γεωργίου